

VILA, F. Xavier (dir.); GOMÀRIZ, Eva (col·l.) (2009). *Estudis de demolingüística: Actes de la Primera Jornada de Demolingüística de la Xarxa CRUSCAT*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans (Xarxa CRUSCAT; 5). 87 p.

La Primera Jornada de Demolingüística (i l'única fins al moment) es va celebrar a Barcelona el 14 de desembre de l'any 2006 amb l'objectiu de reflexionar sobre la metodologia, les anàlisis i els resultats de les enquestes de coneixements i usos lingüístics que es van portar a terme durant els anys 2003 i 2004 a tots els territoris de parla catalana (EUL). El volum editat recull la presentació de la Jornada, les ponències que es van exposar durant aquesta Jornada, així com les respostes dels relators i la taula rodona amb què es va cloure l'acte. Les ponències van anar a càrrec de Xavier Vila, Ernest Querol, Joaquim Torres i Xavier Sanjuan.

A la introducció, F. Xavier Vila,¹ director aleshores de la Xarxa CRUSCAT,² planteja de bon principi una qüestió que serà represa i àmpliament debatuda a la taula rodona amb què finalitza la Jornada, i és la manca d'autonomia de la demolingüística d'altres disciplines socials i, per tant, d'un marc teòric de referència i amb caràcter explicatiu.

Si combreguem amb què la *demolingüística* s'ocupa de «l'anàlisi de la dimensió, l'estructura, l'evolució i les característiques generals dels grups lingüístics, considerats des d'un punt de vista quantitatiu» (p. 7), no ens haurà de sorprendre que aquesta disciplina o subdisciplina no continga una reflexió teòrica profunda sobre la seua epistemologia. Aquesta fascinació per les dades, combinada amb una absència d'idees que es retreu a la demolingüística, no s'ha plantejat en altres indrets com el Quebec, on precisament naix i es desenvolupa de la mà, principalment i a diferència d'aquí, de demògrafs com Lachapelle, Bourbeau, Tremblay, Termote, Henripin, Paillé i molts d'altres. La seua aparició que és fonamentalment pràctica, motivada per la manca de coneixement de la situació lingüística al Quebec i al Canadà, en general, continuarà sent-ho al llarg dels anys en què els debats giren al voltant de qüestions com els millors indicadors per mesurar l'evolució dels grups lingüístics, la necessitat i idoneïtat de preguntar la llengua materna, la llengua d'ús familiar. El debat teòric que se suggereix seria, en conseqüència, una aportació catalana inèdita i també molt benvinguda.

Vila també traça en tres grans línies successives cronològicament el desenvolupament de la demolingüística feta en terres catalanes, recent i de curta durada. Així i tot, pensem que aquest llibre és un magnífic exemple del rigor, la complexitat i la maduresa que ha assolit.

1. F. Xavier VILA I MORENO, «Apunts sobre la recerca demolingüística en el domini català». p. 7-14.

2. Recordem que CRUSCAT és l'acrònim de coneixements, representacions i usos del català.

Querol³ explica, a banda del motiu més important pel qual va sorgir la iniciativa de fer una enquesta conjunta a tots els territoris de parla catalana i que fou justament aquesta manca de dades globals, la base metodològica del projecte, els seus participants i el repte que significa continuar amb una altra onada d'enquestes similars al llarg del temps per, així, obtenir dades longitudinals fiables. Que l'Institut d'Estadística de Catalunya s'impliqués i col·laborés en el projecte evidencia la seua envergadura, però sobretot marca l'inici d'un compromís governamental i l'oficialització d'una estadística sobre usos amb continuïtat. Vist amb perspectiva, celebrem que aquesta obligació s'estigui mantenint, amb l'edició de l'enquesta del 2008 i, esperem, d'una propera el 2012.

Joaquim Torres⁴ avança un índex capaç de mesurar la transmissió intergeneracional de qualsevol llengua i, per tant, una manera d'avaluar objectivament el grau de reproducció lingüística, basant-se en dues variables: la llengua d'ús exclusiu o predominant amb el *conjunt* dels progenitors (que considera que és la llengua d'ús inicial, anomenada *llengua materna* en altres indrets) i la d'ús exclusiu o predominant amb el *conjunt* dels fills (la llengua inicial que la persona ha triat per als seus fills).

Es tracta, a parer nostre, d'una proposta que té l'encert de considerar el conjunt de progenitors i no només la llengua inicial de la mare en què es basen d'altres, com la d'assimilació lingüística intergeneracional de Castonguay (1994, 2002, 2005) o la de mobilitat de Lachapelle i Lepage (2010). El desencert, però, es troba en el fet de ponderar la llengua dels fills com un tot, menystenint els més que probables canvis en el si de les llars d'origen estranger. En aquest sentit, creiem molt més pràctic l'índex de mobilitat citat més amunt, que resulta de considerar la relació entre el nombre d'infants que tenen com a llengua inicial o L1, posem per cas, el català, i el nombre d'infants de L1 català amb una mare de L1 català.

Una altra qüestió que també estudia Torres és la incidència que pot tenir la natalitat diferencial dels grups lingüístics en l'índex de transmissió lingüística. Tenint en compte que l'enquesta no proporciona dades sobre la fecunditat,⁵ el mèrit d'aquesta mesura, basada en el nombre mitjà de fills dels enquestats que els parlen català, és la seua capacitat per corregir l'índex de transmissió.

En la discussió que segueix aquesta ponència, Miquel Strubell planteja nombroses qüestions de gran interès, com el seu descontent en la manera que Torres calcula la natalitat diferencial (perquè deixa de banda tots aquells enquestats que no tenen fills), alhora que suggereix un altre índex, de *canvi lingüístic*, que tindria la capacitat de ponderar el pes del grup que canvia de llengua. El debat se centra en la manera que es

3. Ernest QUEROL PUIG, «Les enquestes d'usos lingüístics 2003-2004: procés de creació, d'explotació i de publicació», p. 15-22.

4. Joaquim TORRES I PLA, «La transmissió lingüística familiar intergeneracional: una proposta de model d'anàlisi», p. 23-32.

5. Lachapelle i Lepage parlen d'un índex de *reproducció lingüística* que combina l'efecte de l'índex de fecunditat (nombre mitjà de fills per cada cent dones) de les persones que parlen una llengua x amb el de la mobilitat intergeneracional.

calcula aquest valor numèric i en les conseqüències que tindria en comparar dues situacions molt diferents.

Xavier Vila presenta dues ponències⁶ que tenen el valor de posar en dubte els resultats de determinades variables que apareixen a l'enquesta: la variable *llengua habitual* i la variable que mesura el coneixement del català en termes dicotòmics, és a dir, en què l'enquestat ha de triar només entre «Sí» o «No» coneix el català. Es tracta d'una anàlisi crítica, feta amb rigor i precisió, els resultats de la qual haurien de tenir-se molt en compte en edicions posteriors.

En relació amb la llengua habitual, entesa com la llengua d'ús més freqüent, Vila demostra, primer, que els enquestats que responen «català» usen en més ocasions la segona llengua, el castellà, que no els que responen «castellà», que no utilitzen gairebé mai el català. Un resultat del tot coherent amb la situació de bilingüisme *força* asimètric en què viu la societat catalana.

Les anàlisis també revelen, en segon lloc, que la interpretació de la pregunta és diferent segons la llengua inicial de l'enquestat. Si l'informant té el català com a llengua inicial és molt improbable que declare parlar el castellà de manera habitual, tot i usar-lo en moltes ocasions. En canvi, si la llengua inicial de l'enquestat és el castellà, resulta ser del tot probable que declare parlar català habitualment, encara que no el parli tan sovint. Una interpretació correcta de les dades exigeix tenir en compte aquestes diferències. En cas contrari, els resultats mostren sempre una situació del català molt més optimista que no es correspon amb la realitat.

Pel que fa al coneixement del català, les anàlisis serveixen per destapar una quantitat no gens menyspreable de persones, 20 % del total dels enquestats anomenats *dubtosos* per l'autor, que declaren saber parlar català però que en realitat no tindrien la capacitat comunicativa mínima per usar-lo. Això ens força a repensar i relativitzar la distància contínuament assenyalada entre coneixement i ús, en el sentit que molts *declarats* coneixedors del català no el parlarien per un altre motiu que no fos el mateix desconeixement.

La ponència de Xavier Sanjuan⁷ descriu amb precisió i claredat la metodologia de totes les enquestes sobre coneixement i ús realitzades des del Servei d'Estudis i Investigació Sociolingüística (SIES) de la Conselleria de Cultura, Educació i Esport del País Valencià. La vàlua d'aquestes investigacions rau en què les dades obtingudes són metodològicament i temporalment comparables (corresponents als anys 1985, 1989, 1992, 1995, 2004⁸ i 2005). Sanjuan ens mostra, a més, els resultats més rellevants de les variables no considerades en les EUL.

6. F. Xavier VILA i MORENO, «La pregunta sobre la llengua habitual en les enquestes d'ús lingüístic 2003-2004: dubtes sobre la seva validesa», p. 42-52; «Pot mesurar-se millor el coneixement declarat del català?», p. 53-61.

7. Xavier F. SANJUAN MERINO, «Metodologia de les investigacions demolingüístiques al País Valencià», p. 65-77.

8. Aquesta enquesta es va promoure des de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i constitueix el primer volum del *Llibre blanc de l'ús del valencià* amb motiu del XXvè aniversari de la Llei d'ensenyament i ús del valencià.

Finalment, a la taula rodona amb què es va cloure la Jornada es van plantejar una sèrie de reptes, alguns dels quals s'han aconseguit plenament en l'edició de 2008, particularment els de caire metodològic. La reflexió teòrica a la qual ja hem al·ludit més amunt i que va més enllà del domini estricte de la demolingüística continua pendent. Cal estar atent, com diu Sanjuan, de no caure en el parany i assimilar acríticament conceptes i mètodes de l'economia que, procedents d'uns models matemàtics, els donarien suposadament un estatus científic superior.

En definitiva, ens trobem davant d'una obra plena de bones i suggeridores idees, fruit del debat i la reflexió metodològica i teòrica que l'onada de les enquestes sobre usos i coneixements lingüístics del 2003 va provocar i propiciar. Seria lògic que de l'edició de 2008 sorgís una Segona Jornada de Demolingüística on es pogués continuar discutint dels resultats, les anàlisis, les innovacions i millores metodològiques, així com dels nous reptes o d'altres propostes teòriques. Aquests debats són imprescindibles per construir una disciplina explicativa, sòlida, madura i reconeguda.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- CASTONGUAY, C. (1994). *L'assimilation linguistique: Mesure et évolution, 1971-1986*. Quebec: Conseil de la Langue Française.
- (2002). «Assimilation linguistique et remplacement des générations francophones et anglophones au Québec et au Canada». *Recherches Sociographiques*, vol. 43, núm. 1, p. 149-182.
- (2005). *Les indicateurs généraux de vitalité des langues au Québec: Comparabilité et tendances 1971-2001*. Quebec: Office Québécois de la Langue Française.
- LACHAPPELLE, R.; LEPAGE, J.-F. (2010). *Les langues au Canada: Recensement de 2006*. Ottawa: Statistique Canada. Disponible en línia a: <http://publications.gc.ca/collections/collection_2011/pc-ch/CH3-2-8-2010-fra.pdf> [Consulta: 29 juny 2011].

Raquel CASESNOVES FERRER